

Ez a könyv sem az. Címében benne van a „számtanítás módszere“; de a könyv tartalma ezt a címet nem fedi. Inkább utasítástervezetnek lehetne tekinteni. Addig, amíg a népiskolai Utasítás nem jelent meg, ilyen értelemben lehetett volna is értéke, de ezzel a könyvvel egyidejűleg a népiskolai Utasítást is kiadta a közoktatásügyi minisztérium, emiatt a könyv nagyot veszített értékéből és hasznosságából. Pedig vannak benne hasznos utasítások és eljárások is. Az általános elveket ugyan nagyon szűken és teljesen egyénileg állította össze, de amit mond, helyes, gyakorlati, csak hiányos. Az egyes osztályok anyagának tanításáról írt fejezetek határozottan helyes alapfogulatokból indulnak ki. Jól csoportosítja az elvégzendő műveleteket és helyesen látja az alkalmazandó módszert is. Ezt a részt haszonnal forgathatják az elemi iskolai tanítók is. A mértani rész, mely a könyvnek 1931-ben megjelent első kiadásából teljesen hiányzott, kevésbé sikerült. A bevezetésében bírálja a népiskolai tantervnek mértani anyagát, különösen a felosztását. A felhozott érveket, mikor az új tanterv megjelent, mások is hangoztatták; azóta a tapasztalat igazolta a tanterv által követett sorrend helyességét. De nem is szabad egy vezérkönyvben, — mely mindenkor a meglévő tantervhez kell, hogy illeszkedjék, — ilyen nagymérvű átcsoportosítást hajtani végre, mint a szerző tette; különösen, ha az a könyv tanító- és tanítónőképző-intézetek V. osztályában a számolás- és mérés tanítás vezérfonalául akar szolgálni. Például a kocka ismertetését a IV. osztály helyett a VI. osztályba tette át. Ezzel azonban a módszer is lényegesen megváltozik, mert egészen másként járunk el, ha a kockát a IV. osztályban tanítjuk, mint ha a VI.-ban. A szerkesztő-rajzolásnak a népiskolai mértan tanítás alapjává tétele téves, ugyancsak hibás elgondolás a mértan tanításban a képletek alkalmazása; ezt a népiskolai tanítási módok nem engedik meg. Az I. osztály anyagát jól dolgozza fel, a II. osztályában a szögek rendszeres ismertetése korai, egyebekben jó. A III. osztály anyagának feldolgozása is jó. A IV. osztályé teljesen hibás, emlékeztet a régi szintetikus geometriák tárgyalási módjaira; ennek a népiskolában nem lehet teret adni. A rombold bevezetése felesleges, a szerkesztési módok ismertetése nem az elemi iskolába való. A háromszög területe megállapítható a téglalap területéből is, ezért nem szükséges a rombold ismertetése. A földmérési problémák megoldása a IV. elemi osztályban korai, ezért tette a tanterv is hátrább. Az V. osztály anyagát helyes elgondolással dolgozta fel. A VI. osztály anyagába olyan részt is felvett, mely a tantervben nincs meg, így a henger, árok stb. térfogatát. Ez gyakorlati szempontból helyes lenne, de a tanterv a túlterheléstől való tartózkodásból mellőzte. A szerző nem mindig használja a tanterv elnevezéseit, például mindig számtant és mértant ír a hivatalos *számolás és mérés* helyett, az V. elemi osztályban a számok négyzetéről beszél. A logikus haladásra való törekvése azonban dicséretet érdemel.

Kiss József.

Georg Kerschensteiner: Theorie der Bildungsorganisation. 1933, VIII + 268 l.

A nemrég elhunyt szerző egyike korunk kimagasló pedagógusainak, aki átfogó felkészültséggel, az elmélet és gyakorlat szintéziséből fakadó önálló gondolkodással, a történeti fejlődésnek és a jelen követelményeinek figyelembe-

vételével, szabatos, világos nyelven állapítja meg a jövő fejlődést szolgáló irányelveket. Ezek a kiváló tulajdonságok jellemzik a mesternek előttünk levő hátrahagyott munkáját is, mintegy pedagógiai hagyatékát, amelyet egy sikerült arcképpel és kezeirésének másával díszítve, özvegye rendezett sajtó alá és a Teubner-cég adott ki előkelő köntösben. Kerschensteiner az előszóban megható módon emlékezik meg e munka keletkezéséről, fejlődéséről, sorsáról, arról az aggódo szeretetről, amellyel szerzőjük haláláig kísérte. Kerschensteiner a *Theorie der Bildung* (1931³) kiegészítéseként tervezte ezt a művelődés szervezésének elméletével foglalkozó munkát, amelynek célját ő maga ebbe foglalta össze: „Főfeladata megvizsgálni, hogy az élet valóságos hatóerőinek (*Lebensmächte*), amelyeket a művelődés eszméjének megvalósítása érdekében fel kell használnia, hogyan lehet időbelileg korlátozott művelődési eszmények és művelődési utak keretében eleget tenni.“

A munka két főrésze oszlik: az első, az elméleti, már 1929-ben elkészült, befejezett egészét alkot és három fejezetben tárgyalja a művelődés szervezetének alapelveit, az iskolaszervezés és iskolapolitika szociológiai problémáit, a művelődés ügyének tagolása, felépítése és működése körében fellépő szervezési kérdéseket. E három fejezeten belül szóba kerülnek a ma homlokterben álló és erősen vitatott pedagógiai problémák, amelyeket a szerző kritikai megvilágítás után dűlőre igyekszik vinni. A második, gyakorlati rész csak körvonalaiban maradt ránk (*Összefoglaló gondolatláncolatok és aforizmák a művelődésszervezésnek elméletéhez*) és tömör feljegyzésekben (I. alább) sejteti az elmaradt és kidolgozásra váró rész tartalmát, irányelveit.

A Bevezetésben a szerző nagyjában kifejti, érezteti azokat az okokat és szempontokat, amelyek e munka megírására ösztönözték, annak kiindulópontját és végcélját alkotják. Az iskolaügy terén is mindjobban elhatalmasodó differenciálódással szemben felmerül az az elvi kérdés, vajjon ez a sokféleség az egész nemzet szükségleteit kielégítő rendszerbe foglalhatja-e és vajjon ebben vezető szerep jut-e a *művelődés eszméjének*. Ezzel pedig egyidejűleg jelentkeznek a művelődéseszmé egyetemes érvényességű fogalmának nehézségei. Erre a vezető szerepre nemzeti értelemben és az egész emberre való tekintettel a neohumanisztikus klasszikus eszmény ma már éppoly kevésbé alkalmas, mint az úgynevezett általános műveltség. A kérdés, célkitűzés lényege azon fordul meg, hogy az „ember“ ne merüljön el a „munkában“ (még a hivatásra előkészítő iskolákban sem), másszóval: *a tanintézetek művelődési intézetekké váljanak*, amelyek a művelődési szomjat ébrentartsák és kielégítik, hogy a már Pestalozzi követelte *Menschenbildung* még a legszegényebbeknek is osztályrészül jusson. Mert a legmagasabb, amit valamely iskola elérhet, a művelődéséhség; ez pedig nem csupán a tantervektől függ, hanem a tanítók művelődési fokától is, amiről az úgynevezett *Lehrplanschneider*ek megfelelnek. (Ezt a jellemző elnevezést a 245. lapon, mintegy ellenpárral, ezzel egészíti ki: *Lehrerzieher*.)

Az első részből az olvasó figyelmét főleg azokra a fejezetekre hívom fel, amelyek az osztály- és szaktanítás, továbbá az úgynevezett „életközelség“

időszerű és sokat vitatott kérdésével foglalkoznak és az egyedül helyes egyezményes megoldást a meggyőzés erejével tárják eléink (208—15., 215—32. l.). Ezt megelőzően behatóan foglalkozik az egyháznak, a családnak, az államnak, valamint a többi művelődési és életköröknek az iskolával szemben támasztott igényeivel.

A mű második, gyakorlati részében a szerző álláspontját körülbelül 100 aforisztikus megjegyzésben rögzíti meg, amelyek közül rövidítve álljon itt néhány: 12. A nyilvános iskolaszervezés legnagyobb problémája az, hogy a kiképzés követelményeit összhangba hozzuk a művelődés követelményeivel, ami csupán amannak korlátozásával érhető el az utóbbi javára. 22—23. A közösségnek jóval nagyobb szüksége van művelt vezetettek és végrehajtók, mint művelt vezetők számára szolgáló iskolákra. Minthogy a művelődés kezdetén senkiről sem lehet megállapítani, vajjon vezetésre hivatott-e, tévesnek kell minősíteni az úgynevezett vezető-iskolákat, úgyszintén a tehetségesek iskoláit. 28. A műveltek alaptulajdonságai, amelyek minden gondos kiművelési eljárással elérhetők, ezek: a tárgyi és személyi javak megbecsülése, felelősségtudat, alárendelési készség, hivatásbeli és társadalmi teljesítőképesség, kötelességérzés. 36. Az értelmi iskolázás mellett az iskolarendszereknek ugyanolyan gondos intézményekre van szükségük a jellemképzés érdekében. 38. A tevékenység (*Aktivität*) általános iskolájából elágazik a szemlélődés (*Kontemplativität*) iskolája: a középiskola. 44. Ezeknek újabb elágazása a műszaki (technikai) gimnázium. 68—73. A főiskoláknak meg nem felelő elemekkel való előzőnlése ellen sikeresen nem lehet általános felvételi vizsgálattal védekezni, hanem már a II. félévben meginduló és folytatott kiszemeléssel, megrostálással. A 75—81. pontok a főiskolai tanulmányok betetőzéseként tervezett eredeti „filozófiai zárófakultás“ rendeltetését körvonalozzák.

A 75 éves tudósnak meg nem fogyatkozott szellemi frissességgel megírt, mindvégig vonzó és tanulságos munkája nem szorul külön ajánlásra. *kf.*

Bertrand Russel: Education and the Social Order. London, George Allen & Unwin Ltd. 1932. 254 l.

Bertrand Russelnek, a rendkívül termékeny és kiváló angol matematikus-filozófusnak régebben már megjelent egy ragyogó humorral írott pedagógiai műve *On Education especially in early Childhood* címen. Ennél még érdekfeszítőbb itt ismertetendő munkája, amely izgató és ösztökélő hangjával, sokszor teljesen meggyőző érvelésével folyton-folyvást gondolatokat ébreszt, hol feltétlen helyeslésre, hol meg élénk ellentmondásra kényszerítve az olvasót. Tizenhat fejezetre oszlik, ezekből hármat óhajtok kiemelni mint olyanokat, amelyekben az író legfőbb eszméi s különösen a mai állapotokkal szemben felmerült bíráló megjegyzései sorakoznak fel. Címeik a következők: *Home versus School*, *Propaganda in Education* és *The Reconciliation of Individuality and Citizenship*.

Mindenekelőtt megállapítja a szerző, hogy a gyermek tanítása és nevelése, valamint tanulmányainak végzése szempontjából még az ideális otthoni környezetnél is jobb az ideális iskola, mert ott több levegőt és napfényt, több szabad-